

ÖNYAZI

BİZE EMANET ÇOCUKLAR

Ülkemizde yaşanan terör olayları veya görev sırasında yaşanan elim kazalar sonrası Türk Silahlı Kuvvetleri ve Emniyet Teşkilatından güvenlik görevlileri şehit olmaktadır. Ülke bütünlüğü ve bizlerin güven içinde yaşamamız için mücadele göstermiş ve canını feda etmiş bu insanların evlatları bizlere emanettir. Devletimizin şehit emaneti olan bu çocuklar için yasal düzenlemeleriyle ve güvenlik birimlerinin teşkilatları çerçevesinde oluşturduğu dayanışma vakıflarıyla yaraları saran ve destekleyici girişimleri yanında, çocuk ve ergen psikiyatri birimlerinin bu çocuklara yardım konusunda öncelik tanınması ve destek olması önemlidir. Bu çocuklar travmanın olumsuz etkileri, uzamış yas tepkileri, yaşam şekillerinde farklı bir örüntü ve çevre tutumlarındaki tutarsızlıklarla karşımıza gelebilmektedir.

Topraklarımızda tarih boyunca yetimlere yönelik neler yapıldığına göz atmakta fayda var. Osmanlı İmparatorluğunun 19. yüzyılın sonlarından itibaren girmiş olduğu savaşlardan yenilgiyle çıkması, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı ve Balkan Savaşı sırasında ve sonrasında Türk unsurların önemli bir kısmının Anadolu'ya göçtüğü bilinmektedir. Bu savaşlar neticesinde yetim sayısında önemli bir artış olmuş ve şehit olanların çocuklarının barındırılması devlet için büyük problem oluşturmuştur. İlk önlem olarak yetimler Darülacezeye ve leyli sultanilere (yatılı lise) yerleştirilmiş, fakat devletin iradesi dışında gerçekleşen göçler ve şehit yetimlerinin artması, devleti yeni arayışlara sevk etmiştir. İşte bu nedenlerle sadece şehit çocuklarını barındırmak için "Darüleytamlar" oluşturmuştur. Arapça ev, yer anlamına gelen "dâr" ve yetimler anlamındaki "eytam" kelimesinin birleşmesinden oluşan darüleytam; yetim evi veya yetimhane anlamında kullanılmıştır. Darüleytamlar yalnızca yetimleri barındırıp, korumak gibi bir amaçla sınırlı kalmamış, bunun yanında onları eğiterek, birer zanaat öğreterek meslek sahibi yapıp onların istikballerini güven altına alma gayesini de gütmüştür. Darüleytamlar genellikle Birinci Dünya Savaşı'nda ülkeyi terk etmek zorunda kalan İngiltere, Fransa ve İtalya'nın boşalttığı binalarda kurulmuştur. Ancak 1918 Mondros Mütarekesi'nden sonra İtilaf devletlerinin İstanbul'u işgali üzerine Darüleytamlara tahsis edilmiş olan binalar eski sahipleri tarafından geri alınca ilaveten imkânsızlıklar nedeniyle İstanbul'dakilerin çoğu kapanmıştır. Anadolu'daki Darüleytamların ise TBMM Hükümeti'nin himayesinde varlıklarını devam ettirdiğini biliyoruz. 1924 yılında Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile Maarif Vekâletine bağlanmıştır (Özkan 2006). Darüleytamlar 1926 yılında Mecliste kabul edilen 931 sayılı altı maddelik bir kanunla tamamen kapatılmıştır.

Ayrıntı olacağını bilmeme rağmen, Darüleytamların eğitim sisteminden biraz da olsa bahsetmemenin haksızlık olacağı kanaatindeyim. Darüleytamların kendine özgü bir eğitim sistemi vardı: 4-6 yaş arası anasınıfında, 7-12 yaş arası iptidai (ilkokul) sınıflarda, 13-17 yaş arası ise sanayi sınıflarında eğitim görüyordu. Sanayi mekteplerinde çocukların başarılı olması için, hocaları onları ödül ve ceza sistemiyle teşvik ediyordu. Örneğin derslerinde iyi olanlara 'yeşil tahsin (aferin) bileti', sanatında iyi işler çıkaran öğrencilere de ustaları 'kırmızı tahsin bileti' veriyordu. Bu biletler, talebelere yılsonundaki sınavlarda ahlak ve bilgi notu olarak ekleniyordu. Darüleytamlardaki eğitim sistemi bunlarla sınırlı

değildi. O dönemde birçok şehit çocuğu, Maarif Nezareti (Eğitim Bakanlığı) adına Avrupa'ya tahsile gönderilmiştir. Genelde Almanya'ya gidip sanayi, madencilik ve ziraat gibi alanlarda uzmanlaşmaları planlanmıştır (Çetinkaya 2013).

Şimdiki adıyla Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü olan (2011'deki yasal değişiklikle) bir önceki adıyla Çocuk Esirgeme Kurumu olan kuruluşun tohumları Himaye-i Etfal Cemiyetidir. 1917'de İstanbul'da kurulan "Himaye-i Etfal" adlı ulusal dernek ile aynı nitelikte bir dernek olarak 30 Haziran 1921'de Ankara'da kurulan Himaye-i Etfal Cemiyeti, 1981 yılında dernek statüsünden çıkarak "devlet kurumu" haline gelmiştir (Wikipedia 2016). Modern bir sosyal hizmet fikriyle 30 Haziran 1921 yılında hizmete başlayan Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti, yurt içinde ve yurt dışında hızla teşkilatlanmak üzere şubeler açmıştır. 30 Haziran 1921 tarihli Karar Defteri'nin ilk sayfasında Cemiyetin amacı; *"Birinci Dünya Savaşı ve onu izleyen bir sürü çetin ve acılarla dolu savaşların, ülkemizde doğurduğu yıkımlardan olmak üzere, şehit çocukları ile bakım ve korunması millete kalan diğer sıkıntılara ve felakete uğramış çocukların, milletçe korunması ve yedirilip içirilmesi ve öteki felaket görmüş çocuklar ve bütün memleket çocuklarının hayatlarının korunması, maneviyatlarının güçlendirilmesi, her birinin hayatla savaşmaya yatkın ve ülkeye faydası olabilecek düzeyde eğitilmesinin sağlanması, araştırılması ve hazırlanması ve geleceğimizin temeli olan, bu günkü ülke çocuklarının bütün şefkatli bir gözle gözetilmesi ve bunun gerçekleştirilmesi..."* şeklinde belirtilmişti. Cemiyet, Cumhuriyet'in ilk yıllarında şehit çocuklarının (evlad-ı şüheda) sayısının on dört binden fazla olduğu bir ortamda, cepheden ve cephe gerilerinden toplanıp kabile kabile Ankara'ya gönderilen kimsesiz çocukların himayesiyle işe başladı. Cemiyet, bu çocukların birçoğunu askeri okullara yerleştirerek şehit yetimlerini babaları gibi asker olarak yetiştirmesini başarmıştır (Sarıkaya 2007).

Himaye-i Etfal Cemiyetinin 23 Nisan Hâkimiyeti Milliye (Ulusal Egemenlik) Bayramı'nı ayrıca çocuk bayramı yapma çabaları ilginçtir. Kurum, 23 Nisan 1923'te millî bayram için pullar bastırması ve satmıştır. 23 Nisan 1924'te Hâkimiyet-i Milliye gazetesinde "Bu gün Yavruların Rozet Bayramıdır" ibaresi yer almış, 23 Nisan 1926'da da yine aynı gazetede "23 Nisan Türklerin Çocuk Günüdür" başlıklı bir yazı kaleme alınmış ve bu yazıda cemiyetin bu günü "çocuk günü" yapmaya çalışarak doğru yolda olduğu ve para kazanan herkesin bugün cemiyete çocuklar için bağışta bulunması gerektiği vurgulanmıştır. 23 Nisan 1927'deki ilk bayram Mustafa Kemal Paşa himayesinde gerçekleştirilmiş, etkinlikler için Atatürk arabalarından birini çocuklara tahsis etmiş ve Cumhurbaşkanlığı Bando'sunun konser vermesini sağlamıştır. Sonraları 23 Nisanlar, Himaye-i Etfal ile özdeşleşmiştir (Wikipedia 2016).

Kazım Karabekir Paşa'nın şehit ve yetim çocuklar için yaptığı olağanüstü çabaların ilginizi çekeceği kanaatindeyim. Emre Yayınları tarafından basılan iki ciltlik "Çocuk Davamız" adlı kitabından ayrıntılara ulaşmanız mümkün. Kazım Karabekir çocuklarla aşırı ilgiliydi. "Çocuklara Öğütler" adlı eserini okursanız bunu sezinleyebilirsiniz. Çocuklara hizmetlerinin çok fazla bilinmediğini ifade eden kızı Timsal Karabekir yaptığı açıklamada şunları söylemiştir: "Kurtuluş Savaşı yıllarında, Erzurum ve çevresinden toplanan yetim çocuklarla Gürbüz Çocuklar Ordusu'nun kurulması ve Sarıkamış'ta bir çocuk kasabası oluşturulması, babamın en önemli hizmetlerindendi. Zaten kendisi de -hayatımda bana zevk veren hayli başarılarım vardır. En zevklisi, binlerce yetim çocuğun hayat ve geleceğini kurtarmak olmuştur- sözüyle, bu konuya yaklaşımını ortaya koymuştur". Timsal Karabekir; zorlu savaş yıllarında, Gürbüz Çocuklar Ordusu'na alınan çocuklara, yeme, içme, barınma gibi temel

ihtiyaçlarının karşılanması yanı sıra, mesleki, kültürel, sportif eğitimler de verildiğini, her birinin yeteneğine göre yönlendirilerek meslek sahibi yapıldığını ifade etmiştir. Ayrıca, Çanakkale Savaşı'nda son sınıf öğrencilerinin tamamı şehit düştüğü için bir dönem kapatılan Işıklar Askeri Lisesi'nin, Gürbüz Çocuklar Ordusu'ndan seçilerek gönderilen öğrencilerle yeniden açıldığını, sonraki yıllarda da aralarından önemli isimlerin çıktığını belirtmiştir (Hürriyet Gazetesi 2010).

Günümüzde şehit ailelere yasal destekler yanında vakıf ve dernekler aracılığıyla sosyal destekler verilmektedir. Takdir edersiniz ki bunların artırılması sağlanmalıdır. Taşra ve kırsalda sosyal desteklerin oluşturulması geleneklerle devam ettirilmesine rağmen, büyük şehirlerde yaşayan şehit aileler ve çocukları yalnız kalabilme riski taşımaktadır. Bu ailelerin özellikle babasının silah arkadaşları ve aileleri ile bağlarını devam ettirilmesi, sosyal hizmet kurumlarının destek sistemlerini genişletilmesi önemlidir. Ayrıca şehit çocuklarına yönelik uygun ve tutarlı tutumların toplumda geliştirilmesi uygun olacaktır. Acıma veya eski yaşanmışlıkları aşırı vurgulayıcı yaklaşımların çocuğun sağlıklı ruhsal gelişimine yararları olmadığı göz önünde tutulmalıdır.

Şehit çocuklarına dair beni etkileyen bir gazete köşe yazısı Babaoğlu'nun "Nar Taneleri, Kız Çocukları" makalesidir. Burada yazar, arkadaşı Erdoğan Aktaş'ın yazdıklarını aktarmaktadır. Aktaş, bu yazıyı 2012 yılında Afganistan'da düşen Türk helikopteri kazası sonrasında 12 şehidi uğurlama töreni sırasında bir kız çocuğunun babasının tabutuna koşarak gidişini gösteren fotoğraftan esinlenerek kaleme almıştı. Beni etkileyen bir kısmını sizinle paylaşmak istiyorum: "Hiç tartışmam, dünyanın en güzel görüntüsüdür, bir kız çocuğunun babasına doğru koşması. Her adımda saçları bir o yana, bir bu yana salınır. Yüzünde bir mutluluk! Kız çocukları böyle koşar babalarına. Dünyanın en güvenilir insanının kollarıdır koştukları. Kız çocukları böyle koşar babalarına. Gülerler. Kendilerinden emin. Kız çocukları böyle koşar babalarına. Sarılırlar. Sonra, baba mı o sevginin içinde kaybolur, yoksa kız çocuğu mu babasının kollarında, bilemem. Benim hissettiğim, tam bir kayboluş ve sonra yeniden varoluş duygusudur.

Kız çocuğu, nar tanesi. Onlar da öyle koşular babalarına. Ama son kez Tabutlara doğru son hızla koşular. Bırakmak istemiyorlardı. Son kez sarılmak, son kez koklamak, son kez öpmek, son kez dokunmak istediler. Tabutlara sarıldılar, ölümün soğukluğuna, kâinatın en sıcak busesini kondu- lar " (Babaoğlu 2012).

Prof.Dr. Tümer TÜRK BAY

Not: Sessiz harflerden çıkarak Arapça kelimelerin Türkçe anlamlarını tahmin edebiliriz.

Örneğin, eytam: y-t-m- yetim gibi.

Darüleytam: "Dâr", ev, yurt; anlamına gelir eytam: yetimler; babaları ölmüş çocuklar

Tahsin: 1. Güzel bulma, beğenme. 2. Aferin deme.

Etfal: Çocuklar, tıfillar. Tıfil: ufak tefek anlamında kullanıyoruz.

KAYNAKLAR

Babaoğlu H (2012) *Nar Taneleri, Kız Çocukları*. <http://www.sabah.com.tr/yazarlar/babaoğlu/2012/03/22/nar-taneleri-kiz-cocuklari#>.

Çetinkaya HÇ (2013) *Şehit yetimlerinin yurdu: Darüleytamlar*. *Yeni Bahar* 117.

Hürriyet Gazetesi (2010) *Gürbüz Çocuklar Ordusu Aranıyor*. <http://www.hurriyet.com.tr/gurbuz-cocuklar-ordusu-araniyor-15990854>, 08 Ekim 2010 tarihli baskısı.

Özkan S (2006) *Türkiye’de Darüleytamların gelişimi ve Niğde Darüleytamu*. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 19: 211-229.

Sarıkaya M (2007) *Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Bir Sosyal Hizmet Kurumu: Türkiye Himaye-İ Etfal Cemiyeti*.

A.Ü. *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi Sayı 34* Erzurum 2007; 34:321-337.

Wikipedia (2016) *23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı*. https://tr.wikipedia.org/wiki/23_Nisan_Ulusal_Egemenlik_ve_Çocuk_Bayramı.

Wikipedia (2016) *Çocuk Esirgeme Kurumu*. https://tr.wikipedia.org/wiki/Çocuk_Esirgeme_Kurumu.